

Életbevágó forradalom

„Öcsi, kell csúzli?”

Többekkel együtt felkapaszkodtam egy teherautóra, ami elindult a körúton a Nyugati felé. Előttünk, mögöttünk szintén teherautókon rengeteg ember és kiabálás. Én velük kiabáltam a jelszavakat, bár egy részüket nem értettem. Például: *Rákosit a fogdába, Nagy Imrét a kormányba, vesszen Gerő!*

És elkezdtek a Sztálin-szobor ledöntését. Én a teherautó platójáról néztem kissé távolabbról az eseményeket. Először drótkötéllal próbálták teherautóval lerántani, de a kötél elpattant. Idővel valahonnan hegesztőáparátot hoztak és próbálták a lábánál elvagni. Mi messzebből a sötétben csak a kékes villogásokat láttuk, és vártuk, mikor dől le a szobor. Hogy addig se unatkozzunk, más látványban is volt részünk. Néhányan felmentek a SZOT-székház tetejére, és elkezdtek szétverni a vörös csillagot. Minden lehulló darabnál óriási ováció. Amíg a szobrot vágják, valaki egy házból odajött az autónkhoz, és elmondta, hogy telefonált valakije a Bródy Sándor utcából, és közölte: „A Rádiónál lövöldözés van, gyilkol az ÁVO! Szerezni kellene egy hangosbemondó kocsit (a Cirkusznak van), és azzal felszólítani a tömeget, hogy menjen a Rádióhoz.” A tehergépkocsival elmentünk a ligetbe a Cirkuszhoz, néhányan bementek az igazgatóhoz, de megafonos kocsit nem kaptak, az valami távoli garázsban volt (állítólag!), így visszamentünk a Felvonulási térre. Éppen idejében, mert közben végeztek a vágással, és a drótkötelekkel elkezdtek lehúzni a Sztálin-szobrot. A téren feszült csend volt, én is tágra meredt szemmel néztem, ahogyan a szobor megbillen, majd dübörgő robajjal a kövezetre zuhan! Ekkor valami elementáris erővel tört fel a hang a százazernyi ember torkán (az enyémen is!). Én még ilyet soha nem hallottam. Ez valami megrendítő volt. Hosszú-hosszú percekig zengett, mintha soha nem lenne vége. A felszabadulás mámora öntötte el a téren lévő embereket. Sírtak, nevettek, egymást ölelgették, éljeneztek. Szóval ez leírhatatlan érzés volt! A gyűlölt zsarnok, országunk leigázója, a vörös cár bronzszobra az aszfalton! A nép ledöntötte, és nincs senki, aki

megakadályozta volna? Se rendőrség? Se ÁVO? Hihetetlennek tűnt, de igaz volt!

A távolban lámpákkal világítva két katonai teherautó közeledett a laktanya felé, rajta rohamsisakos katonák, teljes menetfelszereléssel, fegyverrel ellátva. Mi a teherautóinkhoz szaladtunk és kapaszkodni kezdtünk felfelé, hogy elpucoljunk. Közben odaérték a katonák és valami jó szemű ember kiszúrta, hogy nem ávosok, hanem sorkatonák vannak a platókon. Uzsgyi, vissza a kapuhoz! A teherautók nem tudtak bemenni a kapun, a tömeg elállta a bejáratot. Az őrparancsnok meg ki sem merte nyitni a kaput, nehogy a civilek beözönöljenek a laktanya területére. A gépkocsikat kísérő tisztek kiszálltak a sofőrök mellől, hogy tájékozódjanak a kapunál, hogy mi is van. Több se kellett néhány elszánt embernek! A katonai sofőröket kihúzták a volán mellől, és egy-egy civil beült a helyükre, elindították a teherautókat platójukon a katonákkal, akik közé sok civil is felkapaszkodott, nem tudták megakadályozni. Fegyvert senki nem mert önhatalmúan használni. Mi is a teherautóinkra kapaszkodtunk, és a konvoj elindult a belváros felé. Elöl a két katonákkal és civilekkel teli jármű, mögötte a két pótkocsis Csepel a zászlókkal integéző civilekkel (ezen voltam én is). Szó szerint elloptuk a katonákat! Amikor beértünk az akkori Lenin körútra (ma Erzsébet körút), ahol borzasztóan sok ember volt mindenütt és meglátták a rohamsisakos fegyveres katonákat a civilekkel együtt, haladni a Rádió irányába, örületes ováció fogadott minket. (...)

Megrendülten néztem. Hihetetlen volt, hogy ez az ember itt fekszik a hideg úttesten, és nem kel fel soha többé. A kíváncsiság nagyobb volt az iszonyatomnál, ezért mentünk tovább. Minél közelebb értünk a Bródy Sándor utca 6.-hoz, annál több törmelék és üvegcserep meg töltényhüvelyek borították az utcát, és több halott ávos katona. Őket már közelebről nem is néztem meg. Elértünk a Rádióhoz, hát szörnyen nézett ki. Mindenütt golyónyomok és törmelékek. Bementünk a kapun, egy belső udvarra értünk, de olyan csípős szagot éreztünk, hogy visszafordultunk, és elindultunk kifelé. A kapu alatt szembe jött egy 25–30 év körüli pasas, dobtáros géppisztollyal a vállán. Mikor hozzám ért, megszólított: „Öcsi, kell csúzli?” Mondom: „Kell!” Erre a kezembe nyomja a géppisztolyt, egy valódi dobtáros „davajgitárt”. Utánaszóltam, mert már ment is befelé a Rádióba. „Töltve van?” „Naná, tele a tár!” Azzal már el is ment. Ott álltam döbbenet, kezemben a gitárral, halvány fogalmam sem volt,

Részletek az Emberi Erőforrások Minisztériuma Életút-pályázatának anyagából

hogy is működik, nemigen mertem babrálni, nehogy véletlenül elsüljön. A Kopasz haver kérte, hogy adjam oda, majd ő tanulmányozza, de nem bíztam benne, és nem adtam.

Nézegettem, csodálgattuk, majd a vállamra akasztottam csővel lefelé, ahogy a szovjet filmekben is láttam, és elindultam kifelé az utcára. Arra emlékszem, hogy piszok nehéz volt nekem, húzta a vállamat, mint a fene, de olyan büszkén mentem az utcán, mintha megnyertem volna a forradalmat. Elindultunk hazafelé, és azon tanakodtunk, hogy most hogyan tovább? Haza nem mertem vinni, mert anyám szívbjajt kapott volna, apám meg kirúgott volna a gitárral együtt. Ő lelkében pacifista volt, és nagycsaládos (hatan voltunk testvérek).

Tanakodásunk az első utcasarokig tartott, mert itt szembejött velünk egy középkorú férfi, és megszólított minket. „Srácok! Honnan szereztétek a gitárt?” „Most kaptam valakitől” – feleltem neki. Kérlelően rám nézett:

„Nem adnátok nekem?” Igen rövid gondolkodás után azt mondtam: Dehogynem! Azzal leakasztottam a vállamról, és átnyújtottam neki. A pasi boldogan megköszönte, és elsietett a Rádió irányába. (...)

Ahogy ott néztük az ágyúcsövet az utcán, ami a Körút felé volt irányítva, egyszer csak sárga lángnyelv csapott ki belőle, iszonyatos detonáció – azt hittem, megsüketülök. Az összes lépcsőházi üveg kitört (a kapué is), a mennyezetről vakolat hullott a fejünkre, örült csörömpölés. Félünkén, kábultan rohantunk fel a lépcsőn mi ketten, meg egy házbeli (aki ott állt velünk) az első emeleti körfolyosóra, hogy minél távolabb legyünk az utcától. Ekkor már a ház lakói is az utcai lakásokból rémülten menekültek a körfolyosókon a hátsó lépcső felé, ahol a pincelejárát is volt. A harckocsi bizonyos időközönként még leadott kb. 6–8 ágyúlövést, pontosan nem számoltam. A hátsó lépcsőnél még elviselhető volt a

detonáció, de az utcai fronton iszonyatos lehetett. Mikor egy idő után nem volt több lövés, akkor előremérészkedtünk és láttuk, hogy elvonultak a tankok. Őszintén bevallom, be voltam gyulladva. Zsebemben a csőre töltött pisztoly, kezem a markolaton, de nagyon nem tudtam, mit fogok csinálni, ha a katonák bejönnek a házba és átkutatják. Én azt nem tudtam, hogy a harckocsizók ilyen nem tehetnek.

Bátyámmal ezt követően, hogy csend lett, visszamentünk a harmadik emeletre a nagymama lakásába. Amit ott láttunk, az nem semmi volt. Az összes ablak ripityára törve, beleértve a konyhakredenc üvegeit is. A lakás padlózatát üvegcserep és malterdarabok borították. Az ablakon kilesve harckocsikat már nem láttunk. Nagyjából összetakarítottunk, összeszedtük az élelmiszereket, a lakást bezártuk és hazamentünk a Bércokcsis utcába.

Élményeinket csak részben adtuk elő a családnak. Az én szerepemről semmit sem mondtunk,

csak az oroszok lövöldözését említettük, felkészítve a nagymamát, hogy ha hazamegy, mégis ne legyen nagyon meglepődve a lakás állapotát illetően.

A további napok sem voltak eseménytelenek. A házukban a harmadik emeleten lakott egy Ungár nevű zsidó testvérpár az édesanyjával. A Pista nevű 18 éves, a bátyja, Gyuri, 20–21 év körüli lehetett. Mindketten jólnevelt, intelligens fiúk voltak és zenészek. Gyuri tangóharmonikázott, Pista szaxofonozott. Zsidó származásuknak csak annyiban volt jelentősége, hogy nagyon félték mind a hárman, részben a holokauszt emléke miatt, de főleg azért, mert Gyurit az ÁVH-hoz hívták be sorkatonának. Főként az ávos zenekarban muzsikált, de 1956. október 23-án ő is azok között volt, akiket a Magyar Rádióhoz vezényeltek. Ő maga mesélte el nekünk, hogy mi és hogyan történt. „Mikor megérkeztünk a Rádióhoz, leszállítottak bennünket a teherautókról, és egy hátsó

Angyal István-élmű

(Szórádi Zsigmond, 2009, IX. kerület, Tűzoltó utca)

bejáraton keresztül egy melléképületbe mentünk. Tűzparancsot mi nem kaptunk, pedig nagyban folyt az ostrom. Az épületet hajnaltájt elfoglaló felkelők itt találtak minket. Lefegyvereztek, megszagolták a puszkánk csövét, megállapították, hogy azokból lövéseket nem adtak le, ezért nem is bántottak minket, hanem azt mondták, hogy a parolinkat leszedve igyekezzünk eltűnni. Mivel én közel, a Bérkocsis utca 31.-ben laktam, egy vidéki bajtársammal együtt bántatlanul hazamentünk. Itt civilbe öltöztünk mind a ketten. A bajtársam másnap elment haza, ahogy tudott.”

Igen ám, de a két rend katonaruha ott maradt a lakásban. Nem merték tárolni, félve valamiféle házkutatástól, ezért a szüleimet kérték meg, hogy rejtjük el a ruhákat a mi szenespincénkbe. Az övékbe nem merték, úgy látszik, a mamájuknak rossz háborús élményei voltak. Mi, a bátyám meg én, levittük a szenespincébe, és a szén alá elrejtettük a ruhákat és csizmákat. Később, néhány nap múlva kiástuk, zsákokba raktuk és éjszaka kitettük az utcára, távolabbra a házunktól. A két pár csizmát és a két derékszíjat a tesóval megtartottuk, nem volt szívünk kidobni. Számunkra akkor két pár jó bőrcsizma nagy értéket képviselt. Az ezt követő télen abban jártunk, jó szolgálatot tett. Ez volt a mi hadizsákmányunk. Itt kell elmondanom, hogy napokig nálunk töltötték a nappalokat az Ungár fiúk, csak aludni mentek haza az emeletre, mert így érezték biztonságban magukat, ám soha senki nem kereste őket, és a ház egyetlen lakója sem jelentette fel Gyurit, mint ávóst, pedig az ávósoknak nem volt túl jó hírük, különösen október 30. után.

Nos, aztán elkövetkezett október 30. A Köztársaság téri párház ostromának napja. Mivel harcok, lövöldözés nem volt aznap délelőtt, egy haverral elsétáltunk a körúton az Üllői útig, megnézni az előző napok harcainak a nyomait. Hát, amit láttam a körúton, az megdöbbentett. Földig leomlott házak, mindenütt törmelékek és orosz katonák hullái (a magyarokat valószínűleg összeszedték). Kiégett páncélautók, tankok. A Baross utca sarkától nem messze láttam egy olyan orosz katona tetemét, amelyiknek a fején ment keresztül egy harckocsi lánctalpa. A törmeléken tisztán látszott a hernyótalp véres-pépes lenyomata. Iszonytató látvány volt számomra. Csak az út közepén lehetett gyalog is közlekedni, mert a járdát mindenhol romok és téglatörmelékek borították. Az Üllői út–Körút kereszteződésénél ért egy újabb meglepetés. Harckocsit láttam kiegészve, három darabban. Külön a torony, külön a test, külön a lánctalp. Számomra ezek a

monstrumok olyan erősnek tűntek: el sem tudtam képzelni, hogy van erő, ami így szétveti őket.

Ott bámészkodtam a sarkon, amikor a Klinikák irányából egy nyitott dzsip fordult be a Körútra, benne rendőregyenruhás személyek ültek. A Corvin közti fegyveresek megállították és igazoltatták őket, a közelükben álltam, így hallottam, mit mondanak. A Kispesti Nemzetőrségtől jöttek, és a Parlamentbe mennek mint küldöttek. Az egyik fegyveres ráfogta a géppisztolyt és ráordított: „Agyonlőlek, te szemét ávós!” A férfi összetette a két kezét imára, könnyörögve ilyesmiket mondott: „Drága testvérem, ne lőj! Mi is magyarok vagyunk, engedj az utunkra.” A többi fegyveres csitította társukat. „Ne bántsd őket, hadd menjenek, nem minden rendőr volt szemét!” A vérszomjas felkelő hallgatott rájuk. „Menjete az anyatokba!” – mondta, és elengedte őket. A dzsip elindult a törmelékeket kerülgetve a Baross utca irányába araszolva. Ekkor még nem gondoltam volna, hogy ezt a rendőrtisztet kb. 10–15 perc múlva főbelöve látom viszont az úttesten fekve, szinte még gőzölgő vértócsában, közel a Rákóczi térhez. Elindultam hazafelé, és a Baross utca magasságában járva hirtelen lövés dörrent a közelben. Mivel nem folytak harcok, meglepődtem, de újabb dörrenés nem volt, mentem tovább. Már majdnem a Rákóczi térhez értem, kisebb csődület vett körbe valamit. Odaérve látom hanyatt fekve a rendőrt, körülötte fegyveresek és civilek. Fejéből még szivárgott a vér, és a hidegben gőzölgött. Az illető halott volt. Egyetlen lövéssel lőtték fejbe. A szájába százforintos volt tömve, mellére dobva valami igazolványféleségek. Elborzadva néztem többedmagammal. Az emberek azt mondogatták: felismerték, ávós tiszt volt. Nem sokáig néztem, hazamentem a Bérkocsis utcába.

A dolog érdekessége, hogy néhány év múlva, a hatvanas évek elején kezembe került egy újsághirdetés, azt hiszem, a Népszabadságból, amiben egy hölgy szemtanúkat keresett férje halálának körülményei miatt. Leírta, hogy férjét, XY ÁVH-s alezredest itt és itt, ekkor és ekkor ellenforradalmárok meggyilkolták; kéri, aki valamit tud, az jelentkezze. Természetesen nem jelentkeztem. Egyrészt a meggyilkolásnak szemtanúja nem voltam, másrészt az ilyen ügyektől jobb volt akkoriban távortartani magát az embernek. A felhívásból azonban megtudtam, tényleg ÁVH-tiszt volt az illető, és hazudott, amikor rendőrtisztnek adta ki magát.

Donáci László